

NACIONALNE MANJINE U HRVATSKOJ I HRVATI KAO MANJINA – EUROPSKI IZAZOVI

Uredile
Ljiljana Dobrovšak
Ivana Žebec Šilj

INSTITUT DRUŠTVENIH ZNANOSTI IVO PILAR
Zagreb 2015.

POLJSKA MANJINA U HRVATSKOJ 1945.–2015.

Slaven Kale

Uvod

Povijest poljske nacionalne manjine u Hrvatskoj u razdoblju od 1945. do 2015. godine ne može se razumjeti bez kratkog upoznavanja s razdobljem koje mu je prethodilo. Još u vrijeme Habsburške i potom Austro-Ugarske Monarhije dolazili su iz Kraljevstva Galicije i Lodomerije na područje današnje Republike Hrvatske poljski činovnici i politički emigranti. Krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća poljski kolonizatori naselili su se u Posavinu. U međuratnom razdoblju dodatno se povećao broj Poljaka, te ih je samo na području Savske Banovine prema popisu 1931. godine živjelo 3875. U to su doba na području Zagreba i Oroslavљa djelovale tekstilne tvornice s poljskim radnicima, dijela kojih su Poljaci bili i vlasnici. Međuratno je razdoblje bilo doba procvata djelovanja poljske nacionalne manjine: osnovani su Konzulat Republike Poljske u Zagrebu, poljska društva (Kolo Polsko-Jugosłowiańskie, Ognisko Polskie, Poljsko-jugoslavensko društvo, Dom Polski nad Adriatykiem itd.), u Oroslavlju je djelovala poljska škola, a pomoć djelovanju poljske manjine bile su i ojačane kulturne i političke veze dviju zemalja. Za vrijeme Drugog svjetskog rata u Crikvenici, Omišlju i Malinskoj na Krku boravili su izbjeglice iz Poljske, a na molbu zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca u Hrvatsku su došli poljski svećenici.

Vrijedi spomenuti da su Poljaci i potomci poljskih doseljenika dali značajan doprinos znanstvenom, kulturnom i političkom životu Hrvatske. Primjerice zagrebački gradonačelnik Adolf Mošinski, ekonomist Adolf Hudovski, mezzosopranistica Matilda Lesić, književnik Ferdo Becić, političar Franjo Zbierzchowsky, izumitelj Slavoljub Penkala, inženjer Jan Szczepaniak, arhivist Emilij Laszowski Szeliga, litograf Vladimir Rožankowski, kolecionar Ignacy Karol Korwin Milewski, skladatelj Ludomir Michał Rogowski, akademkinja Vanda Kochansky-Devidé i pedijatrica Bronislawa Prašek-Calczyńska bili su Poljaci ili potomci poljskih doseljenika.

Kao što se vidi iz ovog kratkog prikaza do 1945. godine, Poljaci su bili prisutni na području današnje Hrvatske i djelovali prvenstveno u gospodarstvu i poljoprivredi, bili su organizirani u društva, a pojedinci iz poljske manjine istaknuli su se na području znanosti, kulture i politike.

Povijest poljske nacionalne manjine u Hrvatskoj u razdoblju prije, ali i nakon Drugog svjetskog rata, do sada je gotovo potpuno neistražena. Zbog toga je za pripremu ovog rada bilo potrebno istražiti i arhivski materijal, popise stanovništva, tisak te kontaktirati Veleposlanstvo Republike Poljske u Zagrebu, predstavnici poljske

nacionalne manjine Grada Zagreba, poljska društva u Hrvatskoj, biskupije i nadbiskupije Katoličke crkve u Hrvatskoj te Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata kako bi se dobio što potpuniji prikaz djelovanja poljske nacionalne manjine u Hrvatskoj u razdoblju od 1945. do 2015. godine.

Demografski pregled

Prema popisima stanovništva nakon Drugog svjetskog rata brojnost poljske manjine bila je u stalnom padu do popisa iz 2011. godine. Taj popis bilježi porast broja Poljaka u Hrvatskoj.

Prema popisu iz 1948. godine u Hrvatskoj je živjelo 2308 Poljaka (Stanovništvo po spolu i grupama starosti u kombinaciji sa narodnošću i pismenošću), 1953. godine taj se broj smanjio za 32% na 1575, a 1961. godine za dalnjih 27% na 1151. Pad se od 1971. godine usporio; tada je na promatranom području živjelo 819 osoba poljske narodnosti, pri sljedećem popisu (1981.) 758, zatim godine 1991. 679 (Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. 3. 1991., 1992.), a prema popisu iz 2001. godine 567 osoba poljske narodnosti (Stanovništvo prema mjestu rođenja, spolu i narodnosti, po županijama, Popis 2001.). Usporedimo li podatak iz 2001. godine s onim iz 1948. vidjet ćemo da je to smanjenje za 75%.

Zadnji popis stanovništva, iz 2011. godine, pokazuje rast broja pripadnika poljske nacionalne manjine. Prema tom popisu na području Republike Hrvatske živjele su 672 osobe poljske narodnosti (Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, Popis 2011.). To je prvi porast broja Poljaka u promatranom razdoblju i iznosi 19% (u odnosu na popis 2001. godine).

Što se tiče teritorijalne rasprostranjenosti Poljaka u Hrvatskoj nakon 1945. godine, većina ih živi u Gradu Zagrebu. Da bi se dobila šira slika demografskih kretanja osoba poljske narodnosti na području današnje Hrvatske vrijedi spomenuti rezultate popisa 1931. godine: najviše osoba poljske narodnosti živjelo je u okrugu Brod (1305). U tom se okrugu isticao srez Sibinj sa 422 osobe poljske narodnosti. U Gradu Zagrebu bilo je 333 Poljaka, a okruzi s više od 200 Poljaka bili su Nova Gradiška, Kutina i Novska. (Prisutno stanovništvo po narodnosti).

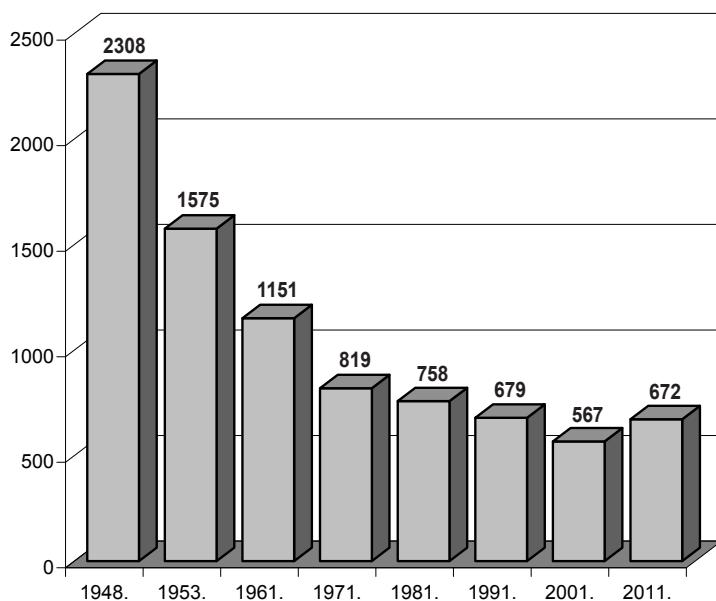
Prema popisu 1971. godine više od 20 osoba poljske narodnosti živjelo je u Zagrebu (128), Slavonskom Brodu (127), Vukovaru (82), Novoj Gradiški (78), Rijeci (41), Kutini (40), Belom Manastiru (24) i Novskoj (23) (Popis stanovništva i stanova 1971., 1974.).

Predzadnji popis (2001. godine) prikazao je da su Poljaci ostali najbrojniji u Zagrebu (133), a poredak iza Zagreba izmijenio se: drugi grad po brojnosti Poljaka postala je Rijeka (37), slijedio je Vukovar (21), a u ostalim je gradovima pojedinačno

boravilo manje od 20 Poljaka. Od županija najviše Poljaka bilo je u Primorsko-goranskoj županiji (68), Splitsko-dalmatinskoj (62), Brodsko-posavskoj (36), Istarskoj (35), Vukovarsko-srijemskoj (32) i Osječko-baranjskoj županiji (32), a u ostalim je popisano manje od 30 Poljaka po županiji. Vrijedi istaknuti i podatak iz tog popisa da je od 567 osoba koje su se izjasnile kao Poljaci njih 503 (odnosno 89%) rođeno izvan Hrvatske. Iz toga se može zaključiti da se već djeca doseljenih Poljaka izjašnjavaju kao Hrvati. Odnos muškog i ženskog stanovništva nije bio jednak; čak 80% Poljaka u Hrvatskoj bile su žene (Stanovništvo prema mjestu rođenja, spolu i narodnosti, po županijama, Popis 2001.).

Prema zadnjem popisu stanovništva (2011.) Poljaci su najbrojniji u Zagrebu (166), Rijeci (37), Puli (27) i Splitu (27), a u ostalim ih je gradovima manje od dvadeset. Po županijama redoslijed je sljedeći: Splitsko-dalmatinska županija (85), Primorsko-goranska (74), Istarska (60), Osječko-baranjska (38), Zadarska (37), Zagrebačka (33), a u ostalim županijama ih je manje od trideset (Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, Popis 2011.). U odnosu na popis iz 1971. vidljiva je promjena u razmještaju Poljaka u Hrvatskoj. Tako prema broju Poljaka, ne računajući Zagreb, više ne prednjači Slavonija, već područje uz Jadransko more.

Grafikon kretanja broja pripadnika poljske nacionalne manjine u Hrvatskoj 1948.–2011.

Povratak dijela Poljaka u domovinu

Najveći pad broja Poljaka dogodio se između popisa 1931. i 1948. godine. Uz ratne žrtve uzrok je bilo i organizirano preseljenje dijela Poljaka iz tadašnje Jugoslavije u Poljsku. Kako je repatrijacija (povratak) Poljaka iz Hrvatske u Poljsku jedina značajnije obrađena tema iz povijesti poljske manjine u Hrvatskoj, u nastavku slijedi samo kratak obris tog događaja.

Želju Poljaka za povratkom u domovinu, koja je postojala i u međuratnom razdoblju, po završetku Drugog svjetskog rata dodatno su ojačali Proglas Poljskog komiteta narodnog oslobođenja kojem su Poljaci pozvani na povratak u domovinu te nestabilna situacija u Jugoslaviji, prvenstveno na području Prnjavororskog okruga u Bosni i Hercegovini. Odluka o povratku u Poljsku donesena je na sastanku poljskih delegata u Prnjavoru 1. srpnja 1945. godine (Drljača, 1985.).

Protokol Poljske i Jugoslavije o iseljenju Poljaka iz Jugoslavije potpisana je u Beogradu 2. siječnja 1946. godine (Albin, 1983.).

Prema protokolu svaki Poljak povratnik morao je pismeno potvrditi da se odriče jugoslavenskog državljanstva i nekretnina koje posjeduje na području Jugoslavije te da se iseljava dragovoljno (Kamberović, 1997.). Iseljavanje je prema M. Sobolewskom bilo dragovoljno (Sobolewski, 2001.). Prvi željeznički prijevoz Poljaka bio je 28. ožujka 1946. godine. Svi konvoji prolazili su preko Slavonskog Broda, a Poljaci su pretežno prevoženi u kotar Bolesławiec u Donjoj Śleskoj.¹ Zadnji organizirani transport otpremljen je 17. rujna 1947. (Korzeniowski, 1948.), a pojedinačna emigracija trajala je do kraja 1948. godine. Iz Hrvatske je, prema izvještaju Jugoslavenske komisije za repatrijaciju Poljaka, iseljena 231 obitelj s 999 članova (Kamberović, 1997.).

Treba napomenuti da su u godinama nakon Drugog svjetskog rata kroz Hrvatsku u svoje domove na područje Jugoslavije vraćeni Poljaci iz Njemačke i Austrije odvedeni tamo za vrijeme rata. Uglavnom je riječ o Poljakinjama udanim za osobe s područja Jugoslavije. Osim njih kroz Upravni logor za repatriorce u današnjoj Paromlinskoj ulici u Zagrebu prolazili su i Poljaci koji su se vraćali iz drugih zemalja u Poljsku, primjerice iz Italije. U tom je logoru samo od 15. ožujka do 19. srpnja 1946. godine registrirano 246 Poljaka (Izvještaj od 19. 7. 1946.).

Nakon Drugog svjetskog rata u Zagrebu je djelovalo Društvo za kulturnu suradnju Hrvatske s Poljskom, utemeljeno 21. lipnja 1946. godine. U planu društva bilo je pokretanje časopisa i osnivanje Poljskog instituta. Početkom prosinca 1947. godine uz pomoć

¹ U znak sjećanja na boravak u Jugoslaviji u Bolesławcu u Poljskoj održava se godišnja manifestacija Festival južnoslavenske kulture. Do 2006. godine manifestacija je nosila naziv Festival balkanske kulture. Godine 2014. održan je četrnaesti put. Na toj manifestaciji sudjeluju i gosti iz Hrvatske (XIV Festiwal Kultury Poludniowosłowiańskiej 2014.).

društva u Zagreb je stigla veća grupa poljskih omladinaca koji su tu trebali polaziti industrijske i stručne škole. U Splitu je 1947. osnovan Odbor Društva za kulturnu suradnju Hrvatske s Poljskom (Hamm, 1948.). Rad Društva i njegova Odbora prekinut je 1948. godine (Palatinuš, 2009.). Te su godine, nakon Rezolucije Informbiroa, prekinuti odnosi SSSR-a i Jugoslavije, što je uzrokovalo i prekid veza Poljske s Jugoslavijom (Agičić, 1999.).

U razdoblju prekida odnosa iz Jugoslavije emigrirala su 24 Poljaka, pristaše Informbiroa (Previšić, 2012.).

Doseljavanje Poljaka u Hrvatsku

Do ponovne uspostave odnosa između Jugoslavije i zemalja socijalističkog bloka u promatranom slučaju između Jugoslavije i Poljske došlo je 1956. godine. To je omogućilo val doseljavanja Poljaka u Hrvatsku, koji je počeo šezdesetih i trajao do osamdesetih godina dvadesetog stoljeća.² Useljavanje Poljaka u Hrvatsku bilo je uglavnom rezultat mješovitih brakova (Poljaci u Hrvatskoj). Bračni partneri češće su se odlučivali živjeti u Hrvatskoj jer je u njoj životni standard bio bolji nego u Poljskoj.

Dobre veze Hrvatske i Poljske sedamdesetih godina potvrđuju susreti jugoslavenskih i poljskih političara, kao i potpisivanje ugovora o prijateljstvu između Krakova i Zagreba 1975. godine (P. C., 1975.).

Razdoblje sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća značajno je i po brojnim kratkotrajnim ekonomskim migracijama iz Poljske u Hrvatsku. Ti su Poljaci u Hrvatsku službeno dolazili kao turisti, no njihov je cilj bio prodaja robe na jugoslavenskom tržištu. Proizvode su, među ostalim, prodavali na tržnici Dolac i oko Glavnog kolodvora u Zagrebu (M. S., 1971.). Policija je poljske državljanе, koje je uhvatila u ilegalnoj prodaji, privodila i upućivala ih sudu za prekršaje. Za ilegalnu prodaju robe Poljaci su kažnjavani novčanim kaznama i protjerivanjem iz zemlje. Unatoč tome broj Poljaka trgovaca nije se smanjivao (Za kazne ne haju, 1972.).

Poljsko diplomatsko predstavništvo

Ključnu ulogu u organiziranju poljske manjine u Hrvatskoj i očuvanju njihova identiteta u vrijeme Jugoslavije odigrao je Generalni konzulat Narodne Republike Poljske u Zagrebu.

Potreba za otvaranjem poljskog konzulata javila se sedamdesetih godina. Povod su bili sve intenzivniji ekonomski odnosi s Poljskom, dolazak poljskih turista te porast

² K. Dopierala navodi netočan podatak da je u razdoblju od 1958. do 1976. godine iz Poljske u Jugoslaviju emigrirala samo jedna osoba (Dopierala, 1992.; Dopierala, 2003.).

cestovnog i zračnog prometa. Kako je već spomenuto, to je bilo i vrijeme intenzivnijeg doseljavanja Poljaka u Hrvatsku.

Izvršno vijeće Sabora SR Hrvatske na sjednici održanoj svibnja 1972. godine suglasilo se s otvaranjem Generalnog konzulata NR Poljske u Zagrebu, čija bi djelatnost obuhvaćala Hrvatsku i Sloveniju (Generalni konzulat NR Poljske u Zagrebu, 1972.). Konzulat je počeo raditi početkom 1974. godine. Treba naglasiti da u vrijeme od osnutka konzulata do demokratskih promjena u Hrvatskoj nije bilo poljskih društava ili sličnih organizacija, pa je konzulat bio jedina ustanova koja se brinula o potrebama poljske manjine i u čijem se prostoru okupljala poljska dijaspora. Početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća konzulat je podignut na rang veleposlanstva, a prvi veleposlanik Republike Poljske u Republici Hrvatskoj bio je dr. Wiesław Walkiewicz (Palatinuš, 2009.). Na položaju poljskog veleposlanika u Hrvatskoj Walkiewicza su naslijedili Jerzy Chmielewski, Kazimierz Kopyra, Wiesław Tarka te Maciej Szymański.³

Veleposlanstvo se, uz ostalo, brine o poljskim turistima koji dolaze u Hrvatsku. Prema izjavi tadašnjeg poljskog veleposlanika W. Tarke iz 2011. godine, Hrvatsku svake godine posjeti pola milijuna Poljaka i taj broj raste godišnjom stopom od 6 do 8 posto (Žic, 2011.).

Uz redovite konzularne i diplomatske poslove veleposlanstvo organizira proslave poljskih državnih praznika, znanstvene konferencije, premijere poljskih filmova i slično, a 1998. godine pokrenulo je i nakladničku djelatnost (Žurek i Lupis, 2012.).

U lipnju 2011. godine otvoren je Konzulat Republike Poljske u Opatiji. Za počasnog konzula imenovan je bivši opatijski gradonačelnik Amir Muzur (Žic, 2011.).

Domovinski rat

Devedesetih godina dvadesetog stoljeća Poljaci su sudjelovali u obrani Hrvatske. Pritom treba razlikovati sudjelovanje Poljaka pripadnika poljske manjine, dolazak Poljaka iz Poljske i njihovo priključivanje Hrvatskoj vojsci te sudjelovanje pripadnika poljske vojske u mirovnim misijama u Hrvatskoj.

Dio pripadnika poljske manjine u Domovinski se rat uključio dragovoljno (Korespondencijska, Ministarstvo branitelja Republike Hrvatske, 2012.).

Hrvatskoj su vojsci pristupili i dragovoljci iz Poljske. Na nepotpunom popisu Udruge stranih dragovoljaca Domovinskog rata nalazi ih se osam, od kojih su trojica poginula (USDDR Volunteers List). No točan broj sudionika i poginulih je veći; tijekom istraživanja došlo se do podataka o još trojici Poljaka dragovoljaca Domovinskog rata.

³ Na položaju poljskog veleposlanika u Zagrebu Maciej Szymański je od 2013. godine.

Dodatni problem u istraživanju predstavlja činjenica da svi Poljaci dragovoljci nisu zabilježeni u službenim popisima pripadnika Hrvatske vojske.

Dio Poljaka je i nakon rata ostao živjeti u Hrvatskoj, a povratnik u Poljsku Adam Bednarczyk o svojem je ratnom putu objavio knjigu *Dobij mnie Europę... Wyspomnienia z Wojny Bałkańskiej / Ubij me Europę... Uspomene iz balkanskog rata* (Komorów, 1997.).

Treća skupina Poljaka koji su boravili u Hrvatskoj u vrijeme Domovinskog rata bili su pripadnici mirovnih snaga. Sudjelovali su u mirovnim misijama Ujedinjenih naroda, Europske unije i Organizacije za europsku sigurnost i suradnju. Po brojnosti poljskih vojnika ističu se misija UNPROFOR-a u kojoj je na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine ukupno boravilo 3867 Poljaka i UNCRO-a u kojoj je u Hrvatskoj boravilo 1064 Poljaka (Bednarski, 2002.), a po uspješnosti misija UNTAES u kojoj su pripadnici poljske jedinice u lipnju 1996. godine uhitili optuženika za pokolj na Ovčari Slavka Dokmanovića (Królikowski, 2002.).

Tijekom Domovinskog rata u Hrvatsku je stizala humanitarna pomoć iz Poljske, u čemu je pomogla Poljska kulturna udruga „Mikolaj Kopernik“ iz Zagreba (Povijest poljske udruge).

Poljska društva u Hrvatskoj i rad poljske škole u Zagrebu

Istaknutu ulogu u životu pripadnika poljske manjine u Hrvatskoj imaju poljske udruge. U Hrvatskoj ih je registrirano šest.

Najstarija, osnovana 16. veljače 1990. godine, jest Poljska kulturna udruga „Mikolaj Kopernik“ iz Zagreba. Prva je to udruga pripadnika poljske manjine u Hrvatskoj osnovana nakon Drugog svjetskog rata. Njezina djelatnost obuhvaća „njegovanje poljskih nacionalnih i kulturnih tradicija; njegovanje poljskog jezika putem održavanja tečajeva za djecu i mladež; organiziranje proslava poljskih nacionalnih blagdana, susreta, predavanja, kulturnih priredaba i drugo“ (Registar udruga). U vrijeme Domovinskog rata organizirala je distribuciju humanitarne pomoći iz Poljske i susrete s poljskim vojnicima u mirovnim misijama na području bivše Jugoslavije. Udruga je od 2002. godine članica Europske unije zajednice Poljaka te od 2003. Dijaspore Poljaka svijeta (Lončarić, 2007.). Izdaje bilten *Kopernik*, a od 2010. godine za svoje članove organizira tečaj poljskog jezika (Kraj prvog tečaja poljskog jezika). To je udruga pripadnika poljske manjine s najviše članova. U svibnju 2012. godine bilo ih je 77. Na čelu su joj bili: Jolanta Więckowska-Matić (1990.–1991.), Walentyna Lončarić (1991.–1998.), Lidia Cieślńska-Živčić (1999.–2000.), Walentyna Lončarić (2000.–2006.), Krystyna Simić (2006.–2007.), Petar Zavacki, Walenyna Lončarić (2008.–2010.), Jolanta Sychowska-Kavedžija (2010.–2014.), a sadašnja je predsjednica Barbara Kryžan-Stanojević (2014.–).

U njezinu sastavu djeluju Pjevački zbor „Wisla“, osnovan 2003. godine i Klub seniora, osnovan 2012. godine (Poljska kulturna udruga „Mikołaj Kopernik“ u Zagrebu).

Nakon Poljske kulturne udruge „Mikołaj Kopernik“ druga je najstarija udruga Poljska kulturna udruga „Fryderyk Chopin“ iz Rijeke, registrirana 2000. godine. U tu je udrugu učlanjeno 36 osoba (podaci iz 2012. godine). Prva predsjednica bila je Lilianna Hanna Tolj, a naslijedila ju je Jolanta Čar. To je društvo pokrenulo školu poljskog jezika za djecu poljskog podrijetla iz Rijeke i okolice (Škola poljskog jezika).

Treća udruga poljske manjine u Hrvatskoj osnovana je u Kaštel Starom i registrirana je u studenome 2007. godine pod nazivom Poljska kulturna udruga „Polonez“ (Lončarić, 2008.). Polonez ima pedesetak članova i druga je najbrojnija udruga pripadnika poljske manjine u Hrvatskoj. Prva predsjednica bila je Halina Borowiecka-Dražin, a od 2010. godine predsjednica je Ewa Kaštelan.

U svibnju 2012. godine u Osijeku je registrirana Poljska kulturna udruga „Wisla“. Prvi predsjednik bio je Bogusław Zajac, kojeg je krajem iste godine naslijedila Adrijana Jurilj. Ta udruга pokriva područje Slavonije i Baranje, a članovi su pripadnici poljske dijaspore i simpatizeri Poljske (Korespondencija, Dinko Pervan, 2013.).

U Zadru je u lipnju 2014. osnovana Poljska kulturna udruga „Morskie Oko“, za čiju je predsjednicu izabrana Joanna Matešić.

Od listopada 2009. godine u Zagrebu djeluje Poljsko prosvjetno društvo. Rad društva vezan je uz poljsku školu u Zagrebu, te okuplja roditelje polaznika škole. Iako društvo formalno ima samo nekoliko članova (ujedno osnivača udruge), u njegovom radu sudjeluje većina roditelja djece polaznika poljske škole (dvadesetak osoba). Predsjednica društva od osnutka je Beata Glińska (Korespondencija, Beata Glińska, 2012.).

U Hrvatskoj su registrirana i tri društva hrvatsko-poljskog prijateljstva. Najstarije je Hrvatsko-poljsko društvo iz Zagreba. Sjednica Inicijativnog odbora društva održana je 19. studenoga 1991. godine u prostorijama poljskog konzulata, a Društvo je osnovano 17. veljače 1992. godine (Palatinuš, 2009.). U Rijeci je 27. siječnja 1994. godine osnovano Hrvatsko-poljsko društvo Rijeka. Četiri godine poslije promjenilo je statut i ponovno se registriralo (Fućak, 2009.). Najmlađe je Društvo hrvatsko-poljskog prijateljstva iz Solina, registrirano u travnju 2012. godine (Razgovor, Kristian Podrug, 2012.).

Važnu ulogu u njegovanju poljskog identiteta ima rad škole poljskog jezika i kulture u Zagrebu. Škola je počela raditi 1993. godine pod nazivom Poljska škola. Inicijatorica i osnivačica bila je Walentyna Lončarić. U prvoj godini djelovanja bilo je upisano tridesetak djece. Tada se predavao jedan predmet: poljski jezik s elementima povijesti, zemljopisa i kulture.

Na poticaj Ewe Bem-Wiśniewske godine 2005. dogodile su se promjene u statusu škole i organizaciji nastave. Škola je postala dopunska i ušla je u sustav škola koje

podlježu poljskom ministarstvu obrazovanja, a promijenila je i ime u Poljski konzultacijski centar pri Veleposlanstvu Republike Poljske. U Centru se predaju poljski jezik, poljska povijest i zemljopis (Glavić, 2010.). Poljski konzultacijski centar ima jednu vrtićku i jednu predškolsku grupu te devet razreda osnovne škole. Škola je prvih nekoliko godina djelovala u prostorijama Česke besede, potom u Osnovnoj školi V. Holjevca u Sighetu, a od promjene statuta Centar je smješten u Centru za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“. Ravnateljica Centra u školskoj godini 2009./2010. bila je Jadwiga Mikulić, a od 2010./2011. na toj je dužnosti Izabella Glavić. U školskoj godini 2011./2012. bilo je upisano 65 djece (Korespondencija, Izabella Glavić, 2012.).

Predstavnici poljske manjine

Sukladno zakonima Republike Hrvatske poljska manjina od 2003. godine ima svojeg zastupnika u Hrvatskom saboru te od 2007. godine predstavnika u Gradu Zagrebu.

Izbor predstavnika poljske nacionalne manjine u Hrvatskom saboru reguliran je člankom 19. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina iz 2002. godine te člankom 16. Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor iz 2003. godine. U Hrvatskom saboru poljsku nacionalnu manjinu predstavlja zajednički zastupnik dvanaest nacionalnih manjina i to: austrijske, bugarske, njemačke, poljske, romske, rumunjske, rusinske, ruske, turske, ukrajinske, vlaške i židovske nacionalne manjine. Godine 2007. i 2011. za tu se poziciju natjecao Poljak Josip Zavacki, kandidat Poljske kulturne udruge „Mikołaj Kopernik“, a 2011. uz njega i Poljakinja Lilianna Hanna Tolj, kandidatkinja Poljske kulturne udruge „Fryderyk Chopin“. Nitko od navedenih nije dobio dovoljan broj glasova za ulazak u Hrvatski sabor. Na izborima održanim 2003. godine za predstavnika poljske nacionalne manjine izabran je kandidat Njemačke narodnosne zajednice – Zemaljske udruge Podunavskih Švaba u Hrvatskoj Nikola Mak, na izborima 2007. Nazif Memedi, kandidat Mreže romskih udruga Hrvatske MRUH, a na izborima 2011. godine Veljko Kajtazi, kandidat Centra za provedbu integracija u Europsku uniju.

Predstavnik poljske nacionalne manjine Grada Zagreba izabire se i djeluje sukladno člancima 24. i 34. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina iz 2002. godine te člancima 103a do 103j Statutarne odluke o izmjenama i dopunama Statuta Grada Zagreba, koju je Gradska skupština Grada Zagreba usvojila 2004. godine. Za Predstavnika poljske nacionalne manjine Grada Zagreba izbori su održani 17. lipnja 2007. i 10. srpnja 2011. godine. Na oba izbora izabrana je Walentyna Lončarić. Na prvim je izborima od 118 registriranih glasača glasovalo njih 25. Svih 25 glasova dobila je jedina kandidatkinja Walentyna Ločarnić. Na drugim je izborima od ukupno 117 birača glasovalo njih 13. Sve glasove ponovno je dobila W. Lončarić, koja je i taj put bila jedini kandidat.

Poljski svećenici Katoličke crkve

Nakon Drugog svjetskog rata u Hrvatskoj su od Poljaka boravili biskupijski svećenici, svećenici pripadnici redova i družbi te svećenici pripadnici neokatolickog pokreta (Razgovor, Andrzej Woško, 2012.).

Od redovnika i pripadnika družbi na hrvatskom su području zabilježeni: redovnici pavlini, članovi Družbe svećenika Presvetog srca Isusova, Družbe Božje Riječi, Družbe Misionara Krvi Kristove te Misija Družbe Duha Svetoga.

Pavlini su došli na poziv kardinala Kuharića 1972. godine. Djelovali su u svetištu Majke Božje Kamenske u Karlovcu (Kuharić, 1978.). U razdoblju od 1982. do 1983. komunističke vlasti trojici nisu odobrile produžetak boravka na području Jugoslavije, te su se morali vratiti u Poljsku. Hrvatsku su morali napustiti Konrad Benedikt Pamper (s odredbom da se iduće dvije godine ne smije vratiti u Jugoslaviju), Julije Klendziak i Lovro Bernarz (Treći pavlin mora otići, 1983.).

Članovi Družbe svećenika Presvetog srca Isusova (dehonijanci) u Hrvatsku su stigli 1975. godine. Do godine 2012. u Hrvatskoj su djelovala ukupno četvorica poljskih pripadnika te družbe.

Prvi članovi Družbe Božje Riječi u Zagreb su stigli 1979. godine. Nakon njih, u razdoblju do 2012. godine, došla su još osmorica.

U Zagrebu su boravili i članovi Družbe misionara Krvi Kristove. Poljska provincija te družbe od 2006. bila je odgovorna za hrvatsku delegaturu družbe.

Peti svećenički red točnije družba čiji su poljski pripadnici boravili u Hrvatskoj jest Misija Družba Duha Svetoga.

Uz članove svećeničkih redova i družbi u Hrvatsku su dolazili i biskupijski svećenici. Oni borave u Zagrebačkoj, Riječkoj i Zadarskoj nadbiskupiji, a svećenici pripadnici neokatolickog pokreta borave u Porečko-pulskoj biskupiji (podaci iz 2012. godine).

U Zagrebu je djelovao i svećenik H. Jagodziński, i to na položaju tajnika apostolske nunciature u Hrvatskoj (Spotkanie z okazji Świąt Wielkanocnych, 2007.).

Prema rezultatima istraživanja u 2012. godini u Hrvatskoj je služilo najmanje 18 poljskih svećenika. Do tog se podatka došlo zahvaljujući popisu poljskih svećenika koje je ustupio konzul Republike Poljske u Republici Hrvatskoj Paweł Sokolowski te razgovora i korespondencije s biskupijama i nadbiskupijama Katoličke crkve u Republici Hrvatskoj.

Zaključak

Godine 2015. u Hrvatskoj postoje zakonski, institucijski, organizacijski i duhovni preduvjeti za usporavanje asimilacije pripadnika poljske manjine te jačanje svijesti o podrijetlu kod potomaka Poljaka.

Zakonski preduvjeti stvoreni su donošenjem zakona kojim Poljaci imaju svojeg predstavnika u Hrvatskom saboru te zakona i statuta kojim imaju svog predstavnika u Gradu Zagrebu. Institucijski i organizacijski preduvjeti su djelovanje poljskog veleposlanstva u Zagrebu i sve više poljskih udruga koje okupljaju Poljake i njihove potomke, a sekundarno i osnivanje poljskog konzulata u Opatiji i postojanje hrvatsko-poljskih društava prijateljstva. Relativno velik broj poljskih svećenika koji djeluju u Hrvatskoj daje mogućnost jačanja duhovne skrbi o Poljacima rimokatoličke vjeroispovijesti.

Sudjelovanje Poljaka u Domovinskom ratu i doprinos istaknutih pojedinaca poljske manjine hrvatskoj kulturi, politici i znanosti dobar su temelj za jačanje nacionalne svijesti i ponosa Poljaka i njihovih potomaka. Ujedno, to je dobar temelj za isticanje važnosti poljske manjine u Hrvatskoj za pripadnike većinskog naroda i ostalih manjina u Hrvatskoj, odnosno barem za njihovo upoznavanje s postojanjem poljske manjine u Hrvatskoj.

Literatura

Izvori

- Hrvatski državni arhiv, Zemaljska komisija za repatrijaciju Hrvatske (fond 1522), kut. 3. Izvještaj od 19. 7. 1946.
- Hrvatski državni arhiv, Republički zavod za statistiku SRH (fond 367), Popis stanovništva, kut. 55. Prisutno stanovništvo po narodnosti i materinjem jeziku.
- Hrvatski državni arhiv, Republički zavod za statistiku SRH (fond 367), Popis stanovništva, kut. 56. Prisutno stanovništvo po narodnosti.
- Hrvatski državni arhiv, Republički zavod za statistiku SRH (fond 367), Popis stanovništva, kut. 77. Stanovništvo po polu i grupama starosti u kombinaciji sa narodnošću i pismenošću. Sumarni rezultati Narodne Republike Hrvatske, Beograd, 1949. Rezultati popisa stanovništva u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji od 15. marta 1948.
- Nadbiskupski duhovni stol. Odjel Nadbiskupijskoga arhiva u Zagrebu, sig. 1234/1941. Poljski svećenici u Zagrebačkoj nadbiskupiji.
- Korespondencija, Andrea Kosec, HINA, Zagreb, 2012.
- Korespondencija, Barbara Kryžan-Stanojević, Poljska kulturna udruga „Mikolaj Kopernik“, Zagreb, 2012.
- Korespondencija, Beata Glińska, Poljsko prosvjetno društvo, Zagreb, 2012.
- Korespondencija, Bjelovarsko-križevačka biskupija, 2012.
- Korespondencija, Boguslaw Zajac, Poljska kulturna udruga „Wisla“, Osijek, 2012.
- Korespondencija, Dinko Pervan, Poljska kulturna udruga „Wisla“, Osijek, 2013.
- Korespondencija, Izabella Glavić, Poljski konzultacijski centar pri Veleposlanstvu Republike Poljske, Zagreb, 2012.
- Korespondencija, Jolanta Sychowska-Kavedžija, Poljska kulturna udruga „Mikolaj Kopernik“, Zagreb, 2012.
- Korespondencija, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Samostalna služba za odnose s javnošću i izdavaštvo, 2012.
- Korespondencija, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Odjel za odnose s javnošću, 2012.

- Korespondencija, Mirela Buterin, Ministarstvo branitelja Republike Hrvatske, 2012.
- Korespondencija, Misionari Krvi Kristove, 2012.
- Korespondencija, o. Jan Cebulski, Družba Božje Riječi, Zagreb, 2012.
- Korespondencija, o. Przemysław Palmowski, Župa sv. Terezije od Djeteta Isusa, Zagreb, 2012.
- Korespondencija, Porečko-pulska biskupija, 2012.
- Korespondencija, Simon Hutt, Udruga stranih dragovoljaca Domovinskog rata, Zagreb, 2012.
- Korespondencija, Stjepan Razum, Nadbiskupski arhiv, Zagreb, 2012.
- Korespondencija, Tomislav Šulj, Hrvatski memorijalno dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2012.–2013.
- Korespondencija, Zagrebačka nadbiskupija. Nadbiskupski duhovni stol, 2012.
- Poljska kulturna udruga „Mikolaj Kopernik“ u Zagrebu (letak), nepoznati datum, Zagreb.
- Popis stanovništva i stanova 1971. Stanovništvo, etnička, prosvetna i ekonomска obeležja stanovništva i domaćinstava prema broju članova*, Beograd, Savezni zavod za statistiku, 1974.
- Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. 3. 1991. Stanovništvo prema narodnosti po naseljima*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 1992.
- Razgovor, Andrija Karafilipović, Koordinacija hrvatskih društava prijateljstva, Zagreb, 2012.
- Razgovor, Kristian Podrug, Društvo hrvatsko-poljskog prijateljstva, Solin, 2012.
- Razgovor, o. Andrzej Woško, Družba svećenika Presvetog srca Isusova, Zagreb, 2012.
- Razgovor, Paweł Sokolowski, Veleposlanstvo Republike Poljske u Zagrebu, 2012.
- Razgovor, Walentyna Lončarić, Predstavnik poljske nacionalne manjine Grada Zagreba, 2012.

Internetske stranice

- Cel i działalność udruga „Polonez“, http://udruga-polonez.hr/viewpage.php?page_id=3 (12. 2. 2013.).
- Informacija o rezultatima izbora za članove vijeća i za predstavnike nacionalnih manjina. XXI. Grad Zagreb, str. 12, http://www.izbori.hr/2007Manjine/rezultati/21_grad-zagreb.pdf (10. 2. 2013.).
- Informacija o rezultatima izbora za članove vijeća i za predstavnike nacionalnih manjina 2011. XXI. Grad Zagreb, [http://www.izbori.hr/izbori/dipFiles.nsf/0/2DA845A181947398C12578D5002C7A63/\\$FILE/21_grad-zagreb.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/dipFiles.nsf/0/2DA845A181947398C12578D5002C7A63/$FILE/21_grad-zagreb.pdf) (10. 2. 2013.).
- Izbor zastupnika u Hrvatski sabor za nacionalne manjine, <http://www.izbori.hr/2003Sabor/index.htm> (10. 2. 2013.).
- Lončarić, W., O nama, http://www.ppm-zagreb.hr/index.php?module=static&static_id=6 (12. 2. 2013.).
- Poljaci u Hrvatskoj, http://zagrzeb.msz.gov.pl/hr/poljska_dijaspora_u_hrvatskoj/poljska_u_hrvatskoj (6. 1. 2013.).
- Povijest poljske udruge, http://www.ptk-zagreb.hr/index.php?module=static&static_id=12 (12. 2. 2013.).
- Registrar udruga Republike Hrvatske, <http://www.appluprava.hr/RegisterUdruga/> (10. 2. 2013.).
- Stanovništvo prema mjestu rođenja, spolu i narodnosti, po županijama. Popis 2001., http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_03_03/H01_03_03.html (6. 1. 2013.).
- Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama. Popis 2011., http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/xls/Grad_02_HR.xls (6. 1. 2013.).
- Statutarna odluka o izmjenama i dopunama Statuta Grada Zagreba, <http://www.zagreb.hr/Userdocsimages/SIGlasnik.nsf/10288f1421388ff8c1256f2d0049015b/d209732ee8c9c4cbc1256ea7002d587d-OpenDocument.htm> (10. 2. 2013.).
- Škola poljskog jezika, <http://chopin-ri.hr/skola.html> (12. 2. 2013.).
- Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/310287.html> (10. 2. 2013.).

Utemeljena Poljska kulturna udruga „Morskie Oko“ u Zadru, <http://poljaci.blogspot.com/2014/06/utemeljena-poljska-kulturna-udruga.html> (28. 1. 2015.).

XIV Festiwal Kultury Poludniowosłowiańskiej 2014., <http://www.bok.boleslawiec.pl/index.php/festiwal-kultury-ps> (29. 1. 2015.).

Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/305405.html> (10. 2. 2013.).

Zbirna lista kandidata za zastupnika austrijske, bugarske, njemačke, poljske, romske, rumunjske, rusinske, ruske, turske, ukrajinske, vlaške i židovske nacionalne manjine u XII. izbornoj jedinici, 2007. http://www.izbori.hr/2007Sabor/kandidatura/pdf/IZ_012_53.pdf (10. 2. 2013.).

Zbirna lista kandidata za zastupnika austrijske, bugarske, njemačke, poljske, romske, rumunjske, rusinske, ruske, turske, ukrajinske, vlaške i židovske nacionalne manjine u XII. izbornoj jedinici, 2011., <http://www.izbori.hr/2011Sabor/kandidatura/pdf/iz012vz53.pdf> (10. 2. 2013.).

Žubr, <http://www.ffzg.unizg.hr/slaven/polonistika/zubr.htm> (10. 2. 2013.).

Knjige i članci

- Agićić, D. (1999.), *Kratka povijest Poljske* Michala Tymowskog i hrvatsko-poljski odnosi u povijesnoj perspektivi. U: M. Tymowski, *Kratka povijest Poljske* (str. 200-211), Zagreb, Matica hrvatska.
- Albin, J. (1983.), *Polacy w Jugosławii*, Lublin, Polonijne centrum kulturalno-oświatowe Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.
- Bednarczyk, A. (1997.), *Dobij mnie Europę... Wspomnienia z wojny bałkańskiej*, Komorów, Wydawnictwo Antyk Marcin Dybowski.
- Bednarski, Z. (2002.), *Polacy w służbie pokoju 1953–2003*, Warszawa, Agencja Wadawnica CB.
- Butkiewicz, U. (2007.), Polski akcent w wyborach do Saboru. *Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn*, 2007 (4): 4-5.
- Dopierala, K. (1992.), Spoleczeństwo polskie na Balkanach – Jugosławia. U: B. Szydlowska-Ceglowa (ur.), *Polonia w Europie* (str. 666-674), Poznań, Polska akademia nauk. Zakład badań narodowościowych.
- Dopierala, K. (2001.), Jugosławia. U: A. Walaszek (ur.), *Polska diaspora* (str. 364-365), Kraków, Wydawnictwo literackie.
- Dopierala, K. (2003.), Jugosławia. U: K. Dopierala (ur.), *Encyklopedia polskiej emigracji i Polonii* (str. 337-340), Toruń, Oficyna Wydawnicza Kucharski.
- Drljača, D. (1985.), *Kolonizacija i život Poljaka u jugoslovenskim zemljama*, Beograd, Srpska akademija nauka i umetnosti, Etnografski institut.
- Fućak, A. (2009.), Razvojni put i aktivnosti Hrvatsko-poljskog društva Rijeka. U: A. Karafilipović (ur.), *Hrvatska – Poljska. Prijateljske zemlje bliskih pogleda* (str. 112-118), Zagreb, Hrvatsko-poljsko društvo prijateljstva.
- Generalni konzulat NR Poljske u Zagrebu. *Večernji list*, 17. V. 1972., zadnja str.
- Glavić, I. (2010.), Szkoła Polska w Zagrzebiu. *Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn*, 2010 (4): 19-20.
- Hamm, J. (1948.), Društvo za kulturnu suradnju Hrvatske s Poljskom. U: J. Benešić (ur.), *Današnja Poljska* (str. 185-199), Zagreb, Društvo za kulturnu suradnju Hrvatske s Poljskom.
- Jakov Blažević poziva na borbu protiv rimskog pape. *Glas koncila*, 22 (9), zadnja str.
- Kamberović, H. (1997.), Iseljavanje Poljaka iz Bosne i Hercegovine 1946. godine. *Časopis za svremenu povijest*, 29 (2): 95-104.
- Koncert kolęd w kościele św. Katarzyny. *Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn*, 2009 (1): 7.

- Korzeniowski, S. (1948.), Repatriacija Poljaka iz Jugoslavije. U: J. Benešić (ur.), *Današnja Poljska. Zbornik Društva za kulturnu suradnju Hrvatske s Poljskom* (str. 62-63), Zagreb, Tipografija.
- Koserawski, D. S. (2012.), *Kontyngenty Wojska Polskiego w międzynarodowych operacjach pokojowych w latach 1973–1999*, Toruń, Wydawnictwo Adam Marzalek.
- Kraj prvog tečaja poljskog jezika. *Kopernik*, 2011 (2): 9.
- Królikowski, H. (2002.), *Operacja Little Flower*, Gdańsk, Gdańsk Dom Wydawniczy.
- Kryżan-Stanojević, B. (2012.), Nowe stowarzyszenie Polaków w Osijeku. *Kopernik*, 2012 (1): 20.
- Kuharić, F. (1978.), Marija nam ga je izmolila. *Glas koncila*, 17 (21), str. 2.
- Lončarić, W. (2007.), Informacija o Polonii chorwackiej. *Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn*, 2007 (1/2): 21-24.
- Lončarić, W. (2008.), Nowe Towarzystwo w Kaštel Kambelovcu. *Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn*, 2008 (2): 8.
- M. S. (1971.), Zagreb – ilegalna tržnica Poljaka. *Večernji list*, 8. XII. 1971., str. 15.
- Markowski, J. (1995.), *Poland in the peacekeeping operations: the United Nations peacekeeping operations*, Warsaw, Press and Information Bureau of the Ministry of National Defence.
- Najbar-Agićić, M. (2011.), Kulturne veze Republike Poljske s poljskom dijasporom – primjer poljske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj. (Neobjavljeni rad s okruglog stola *Nacionalne manjine u doba globalizacije – Hrvatska i Europa*, održanog u Kulturno informativnom centru u Zagrebu 12. svibnja 2011. godine.)
- Osnivački sastanak Kluba seniora. *Kopernik*, 2012 (2): 9-10.
- Palatinuš, I. (2009.), 10 godina djelovanja Hrvatsko-poljskog društva u Hrvatskoj. U: A. Karafilipović (ur.), *Hrvatska – Poljska. Prijateljske zemlje bliskih pogleda* (str. 54-62), Zagreb, Hrvatsko-poljsko društvo prijateljstva.
- P. C. (1975.), Delegacija Krakova u Zagrebu. *Večernji list*, 2. IV. 1975., str. 6.
- Petešić, Č. (1982.), *Katoličko svećenstvo u NOB-u 1941–1945*, Zagreb, VPA.
- Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn... Numer specjalny* (ur. W. Lončarić), 2010.
- Povijest studija polonistike na Zagrebačkom Sveučilištu. *Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn*, 2007 (3): 28-29.
- Prašek-Calczyńska, B. (2005.), *Memoari jedne liječnice*, Zagreb, Durieux.
- Previšić, M. (2012.), Informbirovska emigracija. *Historijski zbornik*, 65 (2): 171-186.
- Sobolewski, M. (2001.), Poljska nacionalna manjina u Jugoslaviji tijekom Drugog svjetskog rata. *Dijalog ponjесničара – istoričара*, 3/2001: 372-388.
- Spotkanie z okazji Świąt Wielkanocnych. *Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn*, 2007 (1/2): 11.
- Szkola Polska w Zagrzebiu. *Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn*, 2007 (1/2): 17-20.
- Towarzystwo Fryderyka Chopina u Zagrzebiu. *Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn*, 2009 (4): 8.
- Treći pavlin mora otici. *Glas koncila*, 22 (19), str. 15.
- USDDR Volunteers List. Last Updated 1st November 2011.
- Wybory. *Polskie Towarzystwo Kulturalne Mikołaj Kopernik w Zagrzebiu. Biuletyn*, 2007 (1/2): 16.
- Za kazne ne haju. *Večernji list*, 26. I. 1972., str. 15.
- Žurek, P. i Lupis, V. B. (2012.), *Poljski ustanak 1863. i Dubrovnik*, Zagreb, Veleposlanstvo Republike Poljske u Zagrebu.
- Žic, D. (2011.), Amir Muzur postao počasni poljski konzul. *Novi list*, 18. VI. 2011., str. 19.